

Талламан белхаш 5 класс

Талламан диктант № 1 «Блаьлланг б1араш»

Хьуьнхахула волавелча, мажделла охьаэгначу г1аш юккьехь карадо б1араш. Уьш, ц1ен бос болуш, дуьзна хуьлу. Диканиг бен блаьлланга т1ера охьа ца дужу. Н1аьно талхийнарг т1ехь дуьсу.

Б1араш лахьош лелачу хенахь, хьуна хьалхара д1аобккху цхьа экха. Иза тарсал ю. Цу жимачу экханан беснеш буьрка санна, юсаелла гахь, хаалахь, цуьнан бага б1арех юьзна юйла. Уьш цара, шайна л1аьнна кечам беш, д1адахка хьош ду шайн хари чу. Иштта адамашна а, дийнаташна а пайдехь ю блаьлланг. Вай хьуьнан б1ар а олу цунах.

Т1едиллар: 1. Т1аьххьарлера предложени синтаксически къастае.

2. Т1аьххьара яьржина предложени, яьржаза предложене ерзае.

Талламан диктант № 2 «Лагерехь»

Беа ц1ула сара баьккхира к1анта. Иштта нийса сара гина бацара цунна.

Малх делкьал т1аьхьенга лестинера. Ц1аьххьана дагавелира Саша, вухаверза веза ша аьлла. Схьаихинчу новкьа ваха а г1ерташ, д1аволавелира иза. Амма билгало йолуш цхьа а х1ума ца хаалора. Тидам ца бинера. Эххар а кхийтира иза, схьавеанчу новкьа ша вухавоьдуш цахиларх. Болар сихдира цо. Х1инца х1умманах а самукьа ца долура, цхьа лаам бара дерриг са д1алаьцна-сихха кху хьуьнхара аравалар

Т1едиллар: 1. Шала элпашна буха сиз хьакха.

2. Билгалдаьккхинчу дашна фонетически къастам бе.

Талламан диктант № 3 «Мокха хьоза».

Каде хьийза б1аьста мокха хьоза. Иза кърдайна олхазар ду. Уьш даим вовшашца девне хуьлу. Кор диллина хилча, корах чу дог1ий а, раг1у к1елахь лаьттачу пхьег1аш чу хьожийа, шена амал бо оцу хьозано. Цо деш дерг доккха зен дац, цо бечу пайдане хьаьжча. Оцу кърдайначу хьозано цхьацца к1еда х1уманаш лахьош, шен бен бо. К1орнеш цо кхобу стоьмаш т1ехь хуьлуш долу зуламе н1аьний даош. Цундела 1алашдан деза и олхазар. Иза адамашца угар ч1ог1а гергарло долуш ду.

Т1едиллар: 1. Дешнийн х1оттам билгалбаккха: адамашца, гергарло

Талламан диктант № 4 «Б1аьсте».

И шийла 1а доькхуш, йовха а, екхна а еара х1ара б1аьсте. Шура санна к1айчу башлаьмнашна т1ехула яй-й д1ашершара нур догу мархаш. Церан дуткьий 1индаг1аш лаьмнийн басешкахула, вовшашна т1аьхьа а уьдуш, ловзуш т1ехдуйлура, сих-сиха аматашца хийцалуш. Х1аваь т1етт1а дохлуш дог1ура. 1аь а г1уьттущ, денлучу бай т1ера хьалаг1ертара заза-буц. Б1аьстено кхелина 1алам догц1ена делаькежара массарна а.

Школан бешара дитташ заадаьккхина хаза кечделлера, и керт а кьагош, амма шайн хазалла х1инца а ца хуучух тера, эсала лаьттара уьш.

Тедиллар.

1.2-г1а легар чу дог1у ц1ердешнаш схъязде.

V-XI классийн дешархойн диктангийн мах хадорехь хъехархочо куьйгалла оьцу кху некъех:

1. Диктантехь орфографически а, пунктуационни а г1алаташ къабст-къабстина лору, оценка юкъяра юьллу.

2. Диктантана «5» дуьллу, нагахь цхъа а орфографически г1алат дацахь я цхъаннал сов пунктуационни г1алат ца хилахь.

3. «4» дуьллу, кхааннал сов орфографически а, щиннал сов пунктуационни а г1алат ца хилахь (я шиь орфографически, кхоь пунктуационни г1алат хилахь).

4. «3» дуьллу, ялханнал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а г1алат ца хилахь (я 5 орфографически, 5 пунктуационни г1алаташ хилахь).

5. «2» дуьллу, иттаннал сов орфографически а, пхеаннал сов пунктуационни а (я барх1аннал сов орфографически а, ворх1аннал сов пунктуационни а) г1алаташ ца хилахь.

Дешархочун балха т1ехь г1алат лара деза, орфографическиа, пунктуационни а, муьлхха а бакъо талхош, диктант язъяле оцу классехь я цул лахарчу классашкахь 1амийнчух иза хилахь. Нагахь санна талламан диктантехь 5 ша дина нисдарш хилахь (нийса цяздинарг нийсачуьнца хийцина) оценка цхъана баллана лаг1йо, иштта оценка «5» ца дуьллу, диктантехь 3 я цул сов нисдарш хилча.

Оценка юьллуш, ца лоруш дуьту:

1. Программехь йоцу я 1амийна йоцу орфографически а, пунктуационни а бакъонаш талхош долу г1алаташ (масала, V классехь хандешан карарчу а, яханчу а хенийн чаккхенаш нийсаязъяр, спряженешкахь хандешнийн нийсаяздар, подлежащииий, сказуеминий юккъехь тире йиллар-цайиллар ца 1амадо. Уьш VIа, VII а, VIII а классийн программехь ю).

2. Тилкхаздаьлла г1алат (описка) лору, масала, *белхало* хила дезачохь *белхано* яздинехь, *1уьйре* хила дезачохь *1уьйле* яздинехь.

3. Нохчийн маттахь зевне мукъза й (йот) яздар, масала: йоза хила дезачохь *еза* яздахь, йог1у (ег1у), юьртахь (йуьртахь), юьгу (йуьгу) яздахь.

4. Орам ларбеш а, ораман аьзнаш хийцалуш а терахьдешнаш яздар, масала: *исс - иссалг1а-уьссалг1а, итт - итталг1а - уьтталг1а*.

5. Къовсамечу мсттигашкахь чолхечу дешнийн нийсаяздар, масала: *пайдаэцар - пайда эцар, нийсаяздар нийса- яздар, г1одар - г1о дар*, и. д1. кх.

6. Дешнашкахь дифтонгаш язъяр: *къега- къиэга, терса- тиэrsa, оза-уоза, еха - йиэха*, и. д1. кх. а.

7. Ц1ердешнийн къовсаме яздар: *стогалла- стагалла, мох – мохан-механ - махан, морха*, и. д1. кх. а.

Дешархоша далийтинчу г1алаташна юкъяра даккхий а, кегий а г1алаташ къаasto деза.

Даккхий г1алаташ лору:

1. Хьалхенца 1амийна а, йозанехь алсам пайдаоьцуш а йолу орфографически,

пунктуационни бакъонаш талхош долу гІалаташ:

2. Мукъазчу элпашна юккъе яз деш долу къасторан хьаьркаш, масала: *хІаллакьхилла, меттахъхъайра*.

3. Дешхьалхенца йолчу я чолхечу инфинитиван суффиксийн язъяр.

4. Хандешнех хиллачу тайп-тайпанчу къамелан дакъойн яздар (*оху -охуна я охана, тоьгу - тоьгуна я тоьгана*).

5. Хандешан ихначу хенан язъяр, масала: *бохура я бахара, моьттура я моттара*.

6. Кху кенара цІердешнийн яздар: дечиган я дечган, эчиган я аьчган.

7. ЦІердешнийн а, билгалдешнийн а массо къобалйна тІеэцна йолу яцйинчу а, юьззинчу а форманийн язъяр, масала: *гІуллакх я гІулкх, гІиллакх я гІилкх*.

Дсшархочун балха тІехь цхьамогІа (кхоь я цул сов) цхьана бакъонна нислуш гІалаташ хилахь, диктантана оценка лакхаяккха мега, масала, дешан чаккхенга н яздарехь, доца шеконан элпаш (а, и, у,) яздарехь.

Комплексни талламан белхашкахь, диктантах а, тІедилларех а

(фонетически, лексически, орфографически, грамматически, пунктуационни) лаьттачу, ши оценка юьллу-хІора балхана шен-шен.

ТІедилларийн мах хадорехь куьйгалла оьцу кху некъех:

«5» дуьллу, массо а тІедиллар нийса кхочушдинехь;

«4» дуьллу, тІедилларийн $\frac{3}{4}$ дакъа нийса динехь;

«3» дуьллу, болх ах я цул сов нийса бинехь;

«2» дуьллу, болх эханал кІезиг бинехь.

Билгалдаккхар:

Орфографически а, пунктуационни а гІалаташ, тІедиллар кхочушдарехь дина долу, диктантан мах хадош лору.